

حزنامه

ویژه نامه هفتمین نشست = آذر ۱۳۹۶

علوم انسانی

مسئله مندی، تولید و استغال

توسعه مجموعه منابع الکترونیکی
کمیسیون های شورای پژوهشی و
نگاهی نو به بررسی طرحنامه ها

مرکز رشد و نوآوری علوم انسانی

علم خودمختار در مواجهه با علم
مسئله مند

از «فناوری اطلاعات در خدمت علوم
انسانی» تا «علوم انسانی دیجیتال»

پژوهش دانشجویی در
پژوهشگاه علوم انسانی و
مطالعات فرهنگی

آیا فرایند ارتقاء به ارتقای علوم
انسانی می انجامد؟

سخنی چند درباره پژوهش

تحقیق، حقیقت یابی و مسئله مندی

تحقیق، حقیقت‌پوی و مسئله‌مندی

در گفت‌وگو با جناب آقای دکتر حسینعلی قبادی، رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به مناسبت هفته پژوهش

زمانی آغاز خواهد شد که سیاست و منش انزوا و نگرش انتزاعی را کنار بگذاریم و میدان‌های تعامل سازنده و ابتکاری را رها نکنیم و درباره اقسام، شقوق و لایه‌ها و شعاع اثرگذاری علوم انسانی در اجتماع روشمندانانه بکوشیم. مثلاً تبیین کنیم ارتقاء سلامت و بهداشت جامعه و راه حل مهم پیشگیری از بسیاری از بیماری‌ها در گرو فرهنگ‌سازی و اصلاح رفتار ماست و این مهم، مربوط به حوزه عمل علوم انسانی است؛ صیانت از محیط زیست نیز نهایتاً معطوف به دستاوردهای مطالعات انسانی و اجتماعی و فرهنگ‌سازی است، کاهش عمده آسیب‌های اجتماعی مدیون علوم انسانی و وابسته به آن است، پیوند واقعی میان صنعت و دانشگاه، دانشگاه و جامعه و به طور کلی تحقق یک توسعه پایدار در گرو باور به دستاوردهای علوم انسانی خواهد بود. پرهیز از خشونت و افراطی‌گری (که اوج آن را در حرکات وحشیانه داعش دیدیم) با باور به دستاوردهای علوم انسانی میسر می‌شود و ده‌ها کارکرد دیگر که در این فرصت کوتاه، مجال پرداختن به آنها وجود ندارد.

نکته بنیادی دیگر برای تأثیرگذاری علوم انسانی این است که اثر و محصول علوم انسانی واقعا در پی حل یک مسئله مهم، یا رفع یک مشکل مهم باشد. محقق باید بتواند مسئله‌ها را از شبه مسئله‌ها تفکیک کند، و صرفاً به مسئله‌ها بپردازد. بدون این تفکیک، اثر چندان تأثیرگذار نخواهد بود. همچنین محصول پژوهشی باید از حیث روش‌شناسی دقیق باشد. دقت روش‌شناختی، بر اعتبار اثر و دامنه تأثیرگذاری آن می‌افزاید. از سوی دیگر، اثر باید خلاقانه باشد. میزان خلاقیت اثر، در گرو توانایی نویسنده است که طبعاً محقق باید همه آرای مهم در مورد مسئله را بررسی کرده باشد، و از هیچ رأی مهمی بی‌خبر نباشد و خود باید چیزی بر معرفت بشری بیفزاید و بین سنت و مدرنیته نوعی گفت‌وگو ایجاد کند و قادر باشد با زبانی ساده، غیر مبهم و غیرغامض خروجی و محصول تحقیق را در قالب‌های متناسب، کوتاه و مخاطب‌گرا عرضه کند.

عوامل مؤثر بر توسعه و ترویج پژوهش در جامعه و کشور کدامند؟

پژوهش در جامعه‌ای امکان رشد دارد که تحقیق، امری درون‌زا باشد؛ هم جامعه هم دولت‌مردان آن را جدی بگیرند. اجتماع به ضرورت و اهمیت و ثمرات آن عمیقاً باورمند و تقاضاگر پژوهش باشد. از سوی دیگر لازم است حاکمان به پژوهشگران خالصانه و عمیقاً احترام بگذارند، در برابر آنان بسیار شکیبیا باشند، آنان را تحمل کنند، نتایج علم آنان را به کار ببندند. اگر دولت‌مردان با سعه صدر حامی پژوهش باشند و متقاضی علم و حقیقت‌گشایی حاصله از تحقیق باشند و هم‌زمان جامعه هم خود را بی‌نیاز و یا بی‌اعتماد به نتایج پژوهش نبیند، یقیناً پژوهشگری در این جامعه پرثمر خواهد بود. همین‌طور است اگر زمانی دولت‌مردان به دستاوردهای پژوهش اعتنا نکنند و اگر میان این دستاوردها و دیدگاه‌های خود انطباق نبینند و احترام و خضوع در برابر نتیجه دانش نداشته باشند و به تأمل انتقادی در خود نپردازند، پژوهش به حاشیه رانده می‌شود. اینجاست که راز و حکمت فرمایش امیرالمؤمنین (ع) «العلمُ السلطان» بیشتر روشن می‌شود، بدین مضمون که دانش را راهنما، دلیل، برهان و فرمانروای خود بدانید. در قرآن کریم در سوره الرحمن هم آمده است که «لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ» (بخشی از ۳۳/

تعریف جناب‌عالی از پژوهش چیست و تفاوت آن با دیگر نوشته‌ها و نگارش‌ها مثلاً تألیف کتاب کدامست؟

پیشاپیش عرض کنم بنده اصطلاح «تحقیق» را بر پژوهش ترجیح می‌دهم. لذا تعریف تحقیق را برمی‌گزینم که به اقتضای بافتار و زمینه پرسش‌های احتمالی بعدی شما، به نظر می‌رسد این تعریف در اینجا مناسب‌تر باشد. تحقیق، کندوکاو و جستجوی روشمند و ساخت‌مدار برای طی فرایند در گذار از مجهول به معلوم، حل مسئله، رفع مشکل و چالش و کشف قواعد عمومی و اصول کلی می‌تواند باشد. تحقیق باید به هم‌افزایی در حوزه علم بینجامد و مهم‌ترین وجه تمایز آن با دیگر نوشتارها و جستارها، ژرفای آن و حرکت در لایه‌های عمیق مسئله‌مندی است که گاه حتی پنهان است و محقق باید با آگاهی‌های پیشینی خود مجوز ورود به ساحت آن را پیدا کند و گرنه هرکس از میانه راه و بدون مطالعات لازم، قادر به مسئله‌یابی و ورود به بارگاه تحقیق واقعی نخواهد بود. اینجاست که معنای لغوی تحقیق نیز رخ می‌نماید و آن «حقیقت‌پویی» است، پویشی منحصر به فرد با سازمندی و ساختمان‌دی ویژه خود. تحقیق نظام‌مند و سازمان یافته است و گاهی به بسط یا گشودگی رازهای پنهان یک مسئله می‌پردازد. بنابراین انسان می‌تواند دانشمند و بسیار پر اطلاع باشد اما محقق نباشد. پژوهش ژرف‌نگری در هر موضوع و شناخت ابعاد مختلف آن است که مستلزم کسب معارف جدید و کاوش‌های فراوان در گنجینه‌های معرفتی موجود است. در حالی که در نگارش یک متن تالیفی، ضرورتی به این فعالیت‌ها نیست و مثلاً با صرف بهره‌گیری از آثار موجود و ایجاد پیوند و الفت میان مباحث مطرح‌شده از سوی آنها، می‌توان به متن نهایی تالیفی دست پیدا کرد.

چگونه می‌تواند یک اثر تأثیرگذار نگاشت و بر ضریب تأثیر آن در جامعه افزود؟

اثری می‌تواند تأثیرگذار باشد که با مسائل واقعی جامعه در پیوند قرار گیرد. مسئله‌مند، تقاضامدار و برای عبور از مشکل و چالش و بر پایه معرفت و آگاهی لازم پیشینی شکل گرفته باشد. البته باید توجه داشت که ضرورتاً مسائل واقعی جامعه، همان مسائلی که در نگاه اول و سطحی به چشم می‌آیند، نیست و شاید مقولاتی در لایه‌های پایین‌تر اجتماعی که برای مشاهده آن، ژرف‌نگری ضرورت دارد و نیاز به تأمل و کاوش‌های مضاعف است، اطلاعات محقق باید به اندازه‌ای باشد که سرچشمه‌های مسئله را شکل بدهد و کار پژوهشگر نیز دقیقاً همین است که بتواند به جامعه نشان دهد مسئله واقعی آن، نه ضرورتاً امر روزمره‌ای که با آن روبروست، که لایه‌هایی است که کاوش در آن نیازمند کسب معرفت‌های جدید است. همینجاست که برخلاف علوم تجربی که صرفاً معطوف به دانش و اطلاعات زمان حال و گذشته است، علوم انسانی اساساً آینده‌پژوه است و قادر است آینده را پیش‌بینی کند. حتماً عنایت دارید که منظور پیش‌گویی نیست، مگر آنکه در دایره وحی و از جانب عالم غیب باشد که کار بشر عادی نیست. اینجاست که دیگران باید اهمیت علوم انسانی، کارایی، کارکرد و کارآمدی آن را بیشتر دریابند و گرنه فعل و انفعالات اجتماعی آنان را غافلگیر خواهد کرد و گرفتار انواع بحران‌ها و آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی خواهند شد. از سوی دیگر ما اصحاب علوم انسانی هم باید بدانیم اثرگذاری و بالا رفتن ضریب تأثیر ما

به عمل آورد؟

هفته پژوهش مناسبتی فاخر و فرصتی نیکو است برای آنکه پژوهشگران کشور در گفت‌وگو با دولتمردان، مسئولان و اجتماع، نگاه‌ها و یافته‌های خویش را به آزمون بگذارند و ببینند تا چه اندازه در ایجاد همراهی در میان قشرهای مختلف جامعه موفق بوده‌اند. در این هفته می‌توان با راه‌اندازی فرصت‌های گفتگوی جمعی و ارائه دستاوردهای پژوهشی در سطح سازمانی و فراسازمانی، میزان موفقیت پژوهش در تأثیرگذاری بر جامعه و حل مسائل را بررسی کرد. این مناسبت‌ها به شرط روشمندی، مدققانه بودن و خوش‌سلیقگی می‌تواند، الگوساز، جهت‌دهنده و هویت‌ساز باشد و به اعتلای ارزش و کارآمدی علم مدد برساند.

ما اصحاب علوم انسانی هم باید بدانیم اثرگذاری و بالا رفتن ضریب تأثیر ما زمانی آغاز خواهد شد که سیاست و منش انزوا و نگرش انتزاعی را کنار بگذاریم و میدان‌های تعامل سازنده و ابتکاری را رها نکنیم

طبیعتاً بهبود فضای پژوهش در کشور، نیازمند کار مستمر است، و نباید از هفته پژوهش انتظاری بیش از حد داشت. فرهنگ علمی ما باید به سوی پیش برود که هر روز، روز پژوهش و کوشش علمی باشد. با وجود این، هفته‌پژوهش، در حد خود، فرصت‌هایی را فراهم می‌کند که باید از آنها استفاده کرد. یک نکته مهم، این است که در هفته پژوهش اقداماتی صورت دهیم که پژوهشگران کوشا، احساس کنند زحماتشان از سوی جامعه دیده شده است. نکته مهم بعدی، دقت به این نکته است که بین پژوهش در رشته‌های علوم انسانی و سیاست‌گذاری‌ها، باید نوعی مبادله یا صورت گیرد؛ به این معنا که از یک سو سیاست‌گذاران از یافته‌های پژوهشی بهره بگیرند، و از سوی دیگر، پژوهشگران با مشکلات سیاست‌گذاری آشنا شوند تا بتوانند راهکارهایی مناسب به دست دهند. هفته پژوهش، فرصتی مناسب است که پژوهشگران و سیاست‌گذاران با دغدغه‌های هم بیشتر آشنا شوند. و به تدریج اجرای برنامه‌هایی برای ارتقای سرمایه‌گذاری در پژوهش‌های علوم انسانی فراهم‌تر گردد.

در اینجا لازم می‌دانم که از محقق جامع سفر کرده، استاد فقیه دکتر صادق آئینه‌وند (ره) یاد کنم.

پژوهشگاه چه گام‌هایی برای تشویق و ترویج پژوهش در سطح سازمان و جامعه برداشته است؟

پژوهشگاه بنیان برنامه توسعه خود را با همین رویکردهایی که در پاسخ به سؤال‌های پیشین عرض کرده‌ام، سامان داده است و برای ترغیب پژوهشگران و جامعه اهتمامی بلیغ دارد. تأسیس پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی کاربردی، توجه به نظام ملی نوآوری در علوم انسانی و اقدام مقدماتی برای تأسیس مرکز رشد و نیز پارک علوم انسانی از جمله این اقدامات است. انعقاد بیش از ۶۰ تفاهمنامه با سازمان‌ها و نهادها و دستگاه‌های اجرایی، اقدام به اجرای چندین طرح بزرگ کارفرمایی، طرزحی و اجرای بخشی از طرح بزرگ و جامع اعتلای علوم انسانی که نخبگان تراز اول کشور در چهارچوب این طرح فعالیت می‌کنند و ایده‌های آنها بعضاً به مرحله قرارداد هم رسیده، تقویت شبکه نخبگانی با بیش از دو هزار مشارکت‌کننده از دانشگاه‌های سراسر کشور در قالب شورای بررسی متون، برگزاری صدها کارگاه، نشست علمی، سخنرانی تخصصی بعضاً با بیش از ۱۷۰۰۰ مراجعه، تقویت پرتال علوم انسانی و خدمات علمی رایگان به همه محققان کشور، اداره روزآمد بیش از ۲۰ مجله علمی، پژوهشی از دیگر اقدامات پژوهشگاه در این زمینه به شمار می‌آید و اجمالاً آنکه پژوهشگاه به دنبال آن است که در گام نخست میان پژوهش و مسائل واقعی اجتماع پیوند ایجاد کند و علوم انسانی را چونان علمی کارآمد و کاربردی که توانمند در شناسایی و حل مسائل جامعه است، تثبیت و ترویج کند. چنین اقدامی می‌تواند به تأثیرگذاری پایدار این علوم در کشور مدد برساند و پژوهشگران علوم انسانی را نیز در گسترش پژوهش‌ها و دلگرم‌شدن به ثمرات آن، امیدوار و پرانرژی کند. پژوهشگاه خود را نهادی مسئول در ترویج این رویکرد به علوم انسانی می‌داند و برنامه‌ریزی‌های خود را نیز بر این اساس به پیش می‌برد و عمیقاً معتقد است توسعه پایدار کشور در گرو انقیاد به دستاوردهای محققان توانا، نخبه و متعهد است.

از فرصت هفته پژوهش چه استفاده‌ای می‌توان برای توسعه پژوهش در جامعه

سخنی چندباره پژوهش

دکترتقی پورنمازیان

استادپژوهشکده زبان و ادبیات

یکی از صفات لازم برای هر پژوهشگری در قلمرو تخصص خود، حساسیت داشتن برای پرسش کردن و به تبع آن یافتن مسئله است. این امر مهم میسر نمی‌گردد مگر از طریق آموزش و مطالعه توأم با تامل و دقت.

مطالعه شخصی مقدم بر پژوهش است، اما علت غایی آموزش و آگاهی، پژوهش است. پژوهش و تحقیق، حقیقتی را ابداع نمی‌کند؛ بلکه گنج مخفی حقیقتی را که در سراسر عالم منتشر است کشف می‌کند تا هم کنجکاوی انسان را برای شناخت حقیقت و کسب معرفت ارضا کند و هم آن را برای پیشرفت انسان به کار گیرد. در کار پژوهش، خواه در حوزه علوم انسانی و خواه در حوزه علوم خاص، عناصری چند دخالت مستقیم دارد که از این قرارند: پژوهشگر یا محقق؛ مسئله

پژوهش در لغت به معنی جستجو است و در اصطلاح، به معنی جستجو به منظور پاسخ حتی‌المقدور درست به مسئله‌ای است که در رشته‌ای از علوم برای متخصصان آن رشته مطرح شده است. پژوهش در این معنی، مترادف با تحقیق به معنی حقیقت‌یابی است و پاسخ به مسئله‌ای وقتی حقیقی است که منطبق بر واقعیت باشد.

اگرچه آموزش و آگاهی چه از طریق درس کسبی و مدرسی و چه از طریق

پژوهش؛ شیوه پژوهش؛ پاسخ مسئله؛ ارائه پژوهش. از این پنج عامل، دو عامل اول بیشتر در حکم مقدمات پیش از شروع پژوهش است که جدا از قلمرو پژوهش بیش و کم مباحثی را دربر می‌گیرد که بر سر آن اتفاق نظر وجود دارد. سه عامل بعدی به عمل پژوهش مربوط می‌شود که شاید هر یک از علوم، علاوه بر وجود بعضی از عوامل و عناصر مشترک، راه و رسم خودش را دارد.

یکی از صفات لازم برای هر پژوهشگری در قلمرو تخصص خود، حساسیت داشتن برای پرسش کردن و به تبع آن یافتن مسئله است. این امر مهم میسر نمی‌گردد مگر از طریق آموزش و مطالعه توأم با تامل و دقت. عدم وقت و تأمل در آموزش و مطالعه و عدم حساسیت در پرسش کردن که منجر به تنبلی فکر می‌شود. این تنبلی فکر و عدم دقت، وقتی بیشتر جلوه می‌کند که پژوهشگر به علل مختلف مجبور می‌شود که در طول مدتی معین مثلاً یک سال، هم مسئله‌ای برای پژوهش پیشنهاد کند و هم نتیجه پژوهش را تحویل دهد. بی‌گمان چنین پژوهشی، بیشتر «شعبده‌بازی پژوهشی» است تا پژوهش.

هر پژوهشی برای پاسخ به مسئله‌ای است که پیش از تحقیق برای پژوهشگر مطرح می‌شود. هرچقدر اطلاع ما در حوزه یک علم یا پدیده کمتر باشد، تعداد سوال‌های ما بیشتر است؛ اما این سوال‌ها همه در حد یک مسئله نیست که پاسخ آن محتاج پژوهش باشد. طبیعی است که ذهنیت هر پژوهشگری نسبت به مسائلی حساس است که در آن آموزش دیده است و آگاهی دارد. یعنی حساسیت او با ذخیره‌های ذهنی او تناسب بیشتری دارد. اما این به آن معنی نیست که یافتن مسئله تحقیق نیز برای او آسان‌تر و بیشتر است. بلکه چون او از پاسخ بسیاری از مسائل در رشته خود آگاه است، مسئله تازه پیدا کردن برای او دشوارتر است. مسئله تازه پیدا کردن، مستلزم اطلاعات گسترده در رشته مورد

نظر و تنوع اطلاعات در رشته‌های نزدیک به تخصص پژوهشگر است؛ بنابراین می‌توان گفت توانش مسئله‌یابی و ماهیت و نوع مسئله‌ای که برای پژوهشگر مطرح می‌شود، با ساختار و میزان ذخیره‌های ذهنی او نسبت مستقیم دارد. کسی که با حال و هوای دانشی آشنایی ندارد، نمی‌تواند به کسی که در آن حال و هوا نفس کشیده و به نظام و زیر و بم آن آشنایی دارد و اصولاً تربیت ذهنی خاصی سازگار با تخصص خود دارد، بگوید مسئله‌ای که تو پژوهش می‌کنی و راهی که تو می‌روی اشتباه است و تو باید مثل من ببینی، مثل من بیندیشی و به شیوه من تحقیق کنی. چنین توقع خودخواهانه‌ای ناشی از کمال بی‌منطقی است و جهل نسبت به اینکه منطق و اندیشه و نگاه هر کس متأثر از تجربه‌های ناشی از شیوه زیست اوست. بنابراین راه یگانه و ویژه‌ای را نمی‌توان تجویز کرد که همه از طریق آن به نتیجه‌ای واحد برسند. هم مسئله را ذهن پژوهشگر تعیین می‌کند و هم راه را؛ و حاصل جستجو نیز می‌تواند یکی از نتایج محتمل و نه قطعی را به دست دهد. این تازه فقط نوعی از تحقیقات ادبی است که مسئله‌محور است. بسیاری از تحقیقات ادبی - مثل تصحیح و شروح نسخه‌های قدیمی، شرح حال نویسی، شرح دشواری‌های متون، نقد و تحلیل و معرفی آثار، تحقیق دربارهٔ هر یک از مسائل ادبی و انواع ادبی، تحقیق دربارهٔ بلاغت و هر یک از موضوعات آن، تدوین انواع فرهنگ‌ها و فهرست‌های مربوط به موضوعات مختلف و ده‌ها موضوع دیگر، هر کدام در جای خودش ارزش دارد اما با پرسش‌های طرح‌نامه سازگاری ندارد.

می‌شود با همفکری طرحی نو در انداخت که بیشترین فایده و منطقی‌ترین شیوه را داشته باشد و این البته جز از طریق صاحب‌نظران هر رشته ممکن نیست.

آیا فرایند ارتقاء به ارتقای علوم انسانی می‌انجامد؟

دکتر آرزو افراشی

دیرینه‌پژوه، هیئت‌میزه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

علمی وابسته است. هنگامی که یک فارغ‌التحصیل دارای مدرک دکترا در مقام عضو هیئت علمی جذب نهادهای آموزشی و پژوهشی می‌شود، فعالیت‌های علمی او به مجموعه‌ای از الزامات اداری پیوند می‌خورد. این امر در تمام نهادهای علمی دولتی در دنیا اجتناب‌ناپذیر است؛ به بیان دیگر، این فرآیند محدودیت‌ها و امکاناتی را برای اعضای هیئت علمی ایجاد می‌کند. باید توجه داشت که الزامات اداری، ضامن منافع سازمانی و ملی هستند، اما از آنجا که رکن انجام فعالیت‌های علمی، پژوهشگران و استادان محسوب می‌شوند، این ضوابط باید نسبت به اشخاص، توانایی‌های آنها و محدودیت‌هایی که زندگی واقعی ایجاد می‌کند واقع‌بینانه شکل گرفته باشند، در غیر این صورت تردیدی نیست که سرخورگی و فرسودگی پژوهشگران نه به ارتقای علمی آنها منتهی می‌شود و نه به ارتقاء وضعیت علم در کشور. با توجه به آنچه گفته شد دو پرسش بنیادی را مطرح می‌سازیم: فرآیند ارتقاء اعضای هیئت علمی چگونه می‌تواند رویکردی واقع‌بینانه اتخاذ نماید و به ارتقای علوم انسانی در ایران بیانجامد؟ و نیز اینکه در فرایند ارتقاء چگونه می‌توان فراتر از کمیت‌گرایی بدون کیفیت و کیفیت‌گرایی بازدارنده اندیشید؟

ارتقای اعضای هیئت علمی، فرایندی زمانبر است که منحصر به زمان ثبت گزارشنامه ارتقاء، تشکیل کمیته منتخب و پس از آن کمیسیون تخصصی و ارائه پرونده در صحن هیئت‌میزه نیست. بلکه بسیار پیش از آن و با برنامه‌ریزی عضو هیئت علمی برای انجام فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی همسو و هدف‌مندی آغاز می‌گردد که باید در قالب آیین‌نامه ارتقاء سنجیده شوند. مانند هر فرایند زمانبر دیگری، در این مورد نیز حفظ انگیزه و استمرار از ابتدا تا انجام هر مرحله ارتقاء چالشی است که با نیرویی خودجوش و درونی میسر می‌شود و آیین‌نامه‌ها و قوانین هرچند مهم‌اند، ولی به اندازه انگیزه درونی اعضای هیئت علمی، نمی‌توانند مؤثر باشند؛ به همین دلیل است که نظام‌های مدیریتی، پیوسته تعهد سازمانی و سطح انگیزه و امید در بین کارکنان می‌سجند و بر این نکته واقف‌اند که کاهش انگیزه و امید و تعهد سازمانی نه تنها بر سرنوشت شغلی هر یک از اعضا تأثیر می‌گذارد، بلکه کل مجموعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ و البته باید توجه داشت که ارتقای علوم انسانی در کشور به شوق و انگیزه پژوهشگران و متخصصان برای طرح پرسش‌های ناب، با در نظر گرفتن وضعیت جهانی علوم و درنوردیدن موانع پژوهشی و یافتن پاسخ‌هایی ارزشمند در عرصه هر حوزه

کمیسیون های شورای پژوهشی و مگهای نوبه بررسی طرحنامه ها

دکتر سید محمد رضا امیری ترانی

مدیر امور پژوهشی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

هفته پژوهش در سال ۱۳۹۶ با تفاوت‌هایی نسبت به سال‌های گذشته برگزار می‌شود. در این نوشتار پس از اشاره به موارد تغییر در آیین‌نامه انتخاب پژوهشگران برتر، و تفاوت‌ها و ویژگی‌های متمایزکننده هفته پژوهش امسال، کارکرد کمیسیون‌های شورای پژوهشی را به صورت اجمالی ذکر می‌کنیم.

۱. ویژگی‌های متمایزکننده هفته پژوهش در سال ۱۳۹۶؛ دو ویژگی، و در واقع وجه تمایز در هفته پژوهش سال جاری نسبت به گذشته وجود دارد: نکته اول اینکه یک شرط به آیین‌نامه انتخاب پژوهشگران برتر، که همان آیین‌نامه سال ۱۳۹۵ بود، افزوده و عملی شد. پیشنهاد این شرط از سوی کمیته علمی هفته پژوهش، که متشکل از نمایندگان پژوهشکده‌ها است مطرح شد و به تأیید هیأت محترم رئیسه نیز رسید. بنابر این شرط، که شرطی وتویی به حساب می‌آید، علاوه بر ارائه سه مقاله از سوی محقق محترم، حداقل دو مقاله از این مقالات چاپ شده باشد و برای مقاله سوم گواهی انتشار ارائه شود، ضمن آنکه یک پایه ترفیع نیز در دوره یک ساله پژوهشی کسب شده باشد. دلیل طرح این شرط نیز آن بود که اعضای محترم هیئت علمی‌ای که نسبت به طرح‌های سالانه خود در مقایسه با بقیه اعضای محترم اهتمام و حس مسئولیت‌شناسی بیشتری دارند، محق‌تر شناخته شدند.

۲. کمیسیون‌های پژوهشی؛ در حال حاضر تقریباً یکسال از عمر این کمیسیون‌ها می‌گذرد. طرح تشکیل این کمیسیون‌ها از طرف خود شورای پژوهشی مطرح و تصویب شد. ویژگی‌هایی که می‌توان برای کمیسیون برشمرد به شرح زیر است:

۱. تأکید و تمرکز بر تعریف «پژوهش» در برابر «کتاب»؛ یعنی توجه به مسئله‌مندی پژوهش، که علی‌القاعده ناظر به ربط پژوهش با مباحث نظری یا انضمامی جامعه و کشور است؛

۲. کمیسیون فضای مناسبی را ایجاد می‌کند تا پژوهشگر با حضور خود از طرحنامه دفاع نماید. این شرایط موجب می‌شود تا احیاناً مواردی ناگفته باقی نمانند که هنگام نگارش طرحنامه نوشته نشده‌اند؛

۳. در کمیسیون‌ها تلاش بر این است که با توجه به مسئله‌مندی پژوهش پیشنهادهایی از سوی کمیسیون جهت صورت‌بندی مسئله طرحنامه ارائه شود، بدون آنکه الزامی برای تغییر موضوع باشد.

۱. ویژگی‌های متمایزکننده هفته پژوهش در سال ۱۳۹۶؛ دو ویژگی، و در واقع وجه تمایز در هفته پژوهش سال جاری نسبت به گذشته وجود دارد: نکته اول اینکه یک شرط به آیین‌نامه انتخاب پژوهشگران برتر، که همان آیین‌نامه سال ۱۳۹۵ بود، افزوده و عملی شد. پیشنهاد این شرط از سوی کمیته علمی هفته پژوهش، که متشکل از نمایندگان پژوهشکده‌ها است مطرح شد و به تأیید هیأت محترم رئیسه نیز رسید. بنابر این شرط، که شرطی وتویی به حساب می‌آید، علاوه بر ارائه سه مقاله از سوی محقق محترم، حداقل دو مقاله از این مقالات چاپ شده باشد و برای مقاله سوم گواهی انتشار ارائه شود، ضمن آنکه یک پایه ترفیع نیز در دوره یک ساله پژوهشی کسب شده باشد. دلیل طرح این شرط نیز آن بود که اعضای محترم هیئت علمی‌ای که نسبت به طرح‌های سالانه خود در مقایسه با بقیه اعضای محترم اهتمام و حس مسئولیت‌شناسی بیشتری دارند، محق‌تر شناخته شدند.

۲. کمیسیون فضای مناسبی را ایجاد می‌کند تا پژوهشگر با حضور خود از طرحنامه دفاع نماید. این شرایط موجب می‌شود تا احیاناً مواردی ناگفته باقی نمانند که هنگام نگارش طرحنامه نوشته نشده‌اند؛

۳. در کمیسیون‌ها تلاش بر این است که با توجه به مسئله‌مندی پژوهش پیشنهادهایی از سوی کمیسیون جهت صورت‌بندی مسئله طرحنامه ارائه شود، بدون آنکه الزامی برای تغییر موضوع باشد.

علم خودمختار در مواجهه با علم مسئله‌مند

دکتر مهدی معین‌زاده

رئیس پژوهشکده غرب‌شناسی و علم‌پژوهی

علم اما باز از آن جهت که پدیداری انسانی است، همچون یک پدیدار انسانی دیگر - تکنولوژی - تمایلی نیز به خودبستگی و خودمختاری دارد. بدان معنا که علم پس از لقای اولیه با نیازهای آدمی - امری که بدون آن قوام علم اساساً ناممکن است - تمایل به آن دارد که نسبت خویش را با این نیازها بگسلد و خودبسته و خودمختار گردد. در این صورت علم دیگر نه معطوف به نیازهای آدمی که به منطبق خویش خواهد بود؛ خود نیاز پیش می‌نهد و خود در برآوردن آن نیاز می‌کوشد. اینجا خود علم و نه آدمی است که مسائل را فراروی علم قرار می‌دهد. همچون تکنولوژی، که پس از تقویم اولیه‌اش به نیازها و مسائل انسان، دیگر نه به رانه آن نیازها و مسائل بلکه به سائق مسائل برآمده از خود تکنولوژی است که به پیش می‌رود. تکنولوژی خودبسته و خودمختار کاری را می‌کند به صرف آنکه می‌تواند.

بدینگونه علم نیازمند مراقبتی دائمی است تا دچار خودبستگی و خودمختاری نگردد. چنین مراقبتی ضمن ارزیابی پیوسته مسئله‌مندی علم ممکن می‌گردد.

علم پدیداری انسانی است و به همین جهت اوصاف انسان در آن ریزش پیدا می‌کند. «مسئله‌مندی» شاید مهم‌ترین وصف آدمی بوده باشد؛ آدمی موجودی است که «نحوه بودن» او برایش مسئله است. علم نیز که محصول و فعالیت انسانی است به تبع نحوه وجود آدمی، ذاتاً به مسئله تقویم می‌یابد. مسئله‌مندی ذاتی علم البته در علوم انسانی ظهور بارزتری دارد. ارسطو آنگاه که در اخلاق نیکوماخوس در کار پی‌افکندن مبانی علمی بود که بیش از سایر علوم یونانی به آنچه امروز علوم انسانی‌اش می‌خوانیم مانده است - یعنی علوم سیاست و اخلاق - وجه تمایز آنها را با فیزیک و متافیزیک، در معطوف بودن ذاتی علم سیاست و اخلاق به غایاتی همچون خیر و سعادت و فضیلت دانست. بدین ترتیب می‌توانیم مدعی شویم که علوم انسانی بیش از سایر علوم با غایات آدمی سروکار دارند. معطوف بودن ذاتی به یک غایت، علم را متوجه تدبیر وضعیت حالیه می‌کند بدان نحو که این وضعیت در راستای آن غایت قرار گیرد. پس علوم انسانی ذاتاً وضعیت حالیه آدمی را به عنوان یک مسئله پیش می‌کشد و خود ذاتاً مسئله‌مند می‌شود.

فهرست کتاب های منتشر شده پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی از آذر سال ۱۳۹۵ تا آذر سال ۱۳۹۶

نام کتاب	نویسنده/مترجم/مصحح	نویسندگان	نوع اثر
تاریخ اصفهان (حوادث و وقایع و حکام و سلاطین)	مهاذخت بانو همایی	اول	غیرموظف
درآمدی بر تاریخ نگری در ایران (از دوره اسلامی تا حمله مغول)	پروین ترکمنی آذر	اول	موظف
فارسی گفتاری؛ کتاب اول؛ نسخه انگلیسی	احمد صفارمقدم	اول	موظف
فلسفه در کلاس درس	محمد زهیر باقری نوع پرست	اول	غیرموظف
الحکمه الاشرافیه (جلد ۴)	تصحیح و تحقیق: محمد ملکی	اول	غیرموظف
امنیت اجتماعی شده در سیره نبوی	اصغر افتخاری	اول	غیرموظف
ایرانیان عرب نویس در کتاب الفهرست ابن ندیم	عذرا صابری	اول	غیرموظف
به کودکان خود اعتماد کنید؛ مبانی روان شناسی رشد شناختی در...	مهرونوش هدایتی	دوم	موظف
پژوهش فرهنگی مردم نگاری	بیوک محمدی	دوم	غیرموظف
تاریخ شفاهی بیماران شیمیائی سردشت	ریزان حکمت، علیرضا ملائی توانی	اول	غیرموظف
تاریخ نجف	ترجمه ی حسین منوچهری	اول	غیرموظف
جهاد و ترور در اسلام	اشرف بروجردی	اول	موظف
خلاصه المقامات	مقدمه و تصحیح و تعلیقات: حسن نصیری جامی	اول	غیرموظف
داستان های برای پرورش فکر	میمن شاهری لنگرودی	دوم	غیرموظف
درآمدی بر روش تحقیق کیفی	بیوک محمدی	چهارم	غیرموظف
دستان نامه؛ حرف آ (جلد ۱)	محمد رستمی	اول	غیرموظف
دستنامه سعیدی	زهره زرشناس	سوم	موظف
دولت عقلانی	حسین قریب	دوم	غیرموظف
رساله سمرقندیه (مجموعه مکاتیب و نامه های شیخ احمد جام به انضمام بخش هایی نویافته از آثار وی)	مقدمه و تصحیح و تعلیقات: حسن نصیری جامی	اول	غیرموظف
روضه الراحین (در احوال شیخ جام و فرزندان و اعتقاد وی)	مقدمه و تصحیح و تعلیقات: حسن نصیری جامی	اول	غیرموظف
زردشت و گاهان	مهشید میرفخرایی	اول	موظف
کودکان و معلمان در کلاس ویگوتسکی (راهکارهای آموزش موثر به کودکان بر مبنای نظریه ویگوتسکی)	ترجمه مهرونوش هدایتی، زهرا زراعت	اول	موظف
گوش تودشک	همادخت همایون	اول	موظف
گوش نامه علامرودشت	محمود مهرآوران، سعید غلامی	اول	غیرموظف
گوش گز برخوار	مهدی اسماعیلی	اول	غیرموظف
گوش لری بویراحمدی	اسفندیار طاهری	اول	غیرموظف
ما و لیبرالیسم	عبدالرحمن حسینی فر	اول	موظف
مبانی حقوق عمومی ایران و اسلام	محمدجواد جاوید	اول	غیرموظف
مجموعه مقالات نخستین همایش بین المللی فرهنگ تمدن ایران در دوره سلجوقیان (۲ جلد)	اسماعیل حسن زاده، صفورا برومند، نیره دلیر	اول	غیرموظف
مغولان و سرنوشت فرهنگی ایران	کریم مجتهدی	اول	غیرموظف
نارساخوانی؛ راهنمایی برای همه علاقه مندان	حوریه احدی	اول	موظف
معیار فیک برای داستان؛ نقد و بررسی داستان های مورد استفاده برای آموزش تفکر در ایران	سعید ناجی	اول	موظف
شعر پایداری در عراق معاصر	مصومه نعمتی قزوینی	اول	موظف
جامعه شناسی تاریخی	منوچهر آشتیانی	اول	غیرموظف
ظهور دیالکتیک آلمانی	زهره معماری	اول	غیرموظف
علوم اجتماعی در ایران	نعمت الله فاضلی	اول	موظف
فلسفه کانت در آئینه آثار او	منوچهر آشتیانی	اول	غیرموظف

نام کتاب	نویسنده/مترجم/مصحح	نویسندگان	نوع اثر
درآمدی بر برنامه فلسفه برای کودکان (۱)	مراد یاری دهنوی	اول	غیرموظف
آیا کودکان قادر به فلسفه ورزی هستند (۲)	مهرونوش هدایتی	اول	غیرموظف
نسبت فلسفه تعلیم و تربیت با فلسفه برای کودکان (۳)	سعید ضرغامی	اول	غیرموظف
مبانی کارکردهای حلقه کندو کاو (۴)	سید منصور مرعشی - یحیی قانعی	اول	غیرموظف
اصول تسهیل گری و ویژگی های تسهیل گر حلقه کندو کاو (۵)	مژگان رشتچی	اول	غیرموظف
تفکر نقادانه در عمل مهارت های گفتگو (۶)	سعید ناجی	اول	غیرموظف
داستانی برای کندو کاو (۷)	لیلا مجید حبیبی عراقی	اول	غیرموظف
ارزشیابی فلسفه برای کودکان (۸)	یحیی قانعی	اول	غیرموظف
کندو کاو اخلاقی تربیت اخلاقی در برنامه فلسفه (۹)	روح الله کریمی	اول	غیرموظف
علم ورزی در حلقه کندو کاو (۱۰)	حسین شیخ رضایی	اول	غیرموظف
فیک در ترازو نگاه انتقادی (۱۱)	خسرو باقری	اول	غیرموظف
تیزفکری مهارت، فهم و سنجش، استدلال (۱۲)	حامد صفایی پور با همکاری الهام یوسفی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۱)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۲)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۳)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۴)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۵)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
شرح تحقیقی دیوان خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی (۶)	منصور رستگار فسایی	اول	غیرموظف
فرهنگ توصیفی نقد و نظریه های ادبی	فاطمه مدرسی	دوم	غیرموظف
کتاب شناسی توصیفی رمان های تاریخی فارسی	پرستو بهرامی، زهرا نصر اصفهانی	اول	غیرموظف
کندو کاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان (۱) گفت و گو با پیشگامان برنامه فیک (انقلابی نو در تعلیم و تربیت)	سعید ناجی	اول	غیرموظف
کندو کاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان (۲) گفت و گو با پیشگامان انقلابی نو در تعلیم و تربیت	سعید ناجی	اول	غیرموظف
کندو کاو در مبانی و خاستگاه های نظری - تربیتی فلسفه برای کودکان	ملیحه راجی	اول	موظف
گفتمان تاریخ نگاری رسمی دوره پهلوی پیرامون رضاشاه	علیرضا ملایی توانی	اول	موظف
گوش لری بویراحمدی	اسفندیار طاهری	اول	غیرموظف
متن کامل انجیل برنابا	ترجمه سعید کریم پور	اول	غیرموظف
مجموعه مقالات همایش ملی تعلیم و تربیت اسلامی؛ مبانی، منابع و اصول؛ با رویکرد معرفتی، تحلیل و نقد آثار اندیشمندان فرزانه دکتر علی اکبر حسینی (۲ جلد)	به کوشش سید حسین حسینی	اول	غیرموظف
مخاطبان رسانه	ترجمه عبدالرضا سنجی	اول	غیرموظف
مدیریت و رهبری در مدارس؛ نظریه و عمل مبتنی بر رویکردهای اسلامی	بیژن عبدالهی	اول	غیرموظف
تصویرپردازی هنری در قرآن کریم با تکیه بر سوره های دهر، مدثر، ق، مرسلات، مطففین	زینة عرفت پور	اول	موظف
دیوان اشعار بهاء الدین ساوجی	علی رضا شعبانلو	اول	غیرموظف
پدیدار شناخت تاریخ استعلائی فلاسفه اسلامی (۲ جلد)	منوچهر صدوق سها	اول	غیرموظف

موظف	اول	یدالله رفیعی	قطره‌ها؛ ترجمه و تحقیق قطرانندی و بل‌الصدی اثر ابن هشام (جلد اول)
غیرموظف	اول	صادق آینه‌وند، سیمین مقبسه	نقدنامه تاریخ، باستان‌شناسی و هنر (۳)
غیرموظف	اول	حسینعلی قبادی، سیده مریم عاملی رضایی، مریم شهامت قربانی، خیام جوکار	نقدنامه زبان و ادبیات فارسی و زبان‌های باستانی (۴)
غیرموظف	اول	عبیسی منقی‌زاده، فرامرز میرزایی، دانش محمدی رکنتی	نقدنامه زبان و ادبیات عربی (۲)

غیرموظف	اول	جان... کریمی مطهر، احمد رضایی	نقدنامه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی (۲)
غیرموظف	اول	جان... کریمی مطهر، احمد رضایی	نقدنامه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی (۳)
غیرموظف	اول	حسین کلباسی‌اشتری، ملکه پینجو	نقدنامه فلسفه، کلام و عرفان (۳)
غیرموظف	اول	سید فضل... موسوی، سید مهدی چهل تنی	نقدنامه فقه و حقوق (۲)
غیرموظف	اول	بهروز دری، پیمان دل‌سینا	نقدنامه مدیریت (۳)

رژیم دانشجویی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دکتر عبدالرحمن حسینی

مدیر تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱. بررسی و ارزیابی مفصل طرح‌نامه‌های دانشجویان از منظر علمی در سطح پژوهشگاه و شورای تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه؛ در هر سطحی بخشی از مسائل طرح‌نامه مذاقه، تصحیح و تکمیل می‌شود.
۲. تلاش در جهت هم‌راستا کردن طرح‌های دانشجویی با برنامه راهبردی و برنامه طرح اعتلای علوم انسانی و حتی نیازهای کارفرمایی که معطوف به نهادها و سازمان‌های اجرایی است. این مهم از سوی پژوهشگاه مربوط، پژوهشگاه کاربردی‌سازی و شورای تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه به عنوان برنامه‌ای جدی و مهم دنبال می‌شود.
۳. طراحی آیین‌نامه پژوهش‌ورزی که خاص پژوهشگاه است و به جنبه‌های مهارتی و تولید و خروجی پژوهش دانشجویی اهمیت می‌دهد و از نیم‌سال دوم برای دانشجویان در مقاطع ارشد و دکتری به مدت دو نیم‌سال تحت ضوابط خاص انجام می‌شود.
۴. بررسی و ارزیابی سالیانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در مدیریت تحصیلات تکمیلی از منظر شاخص‌هایی چون جنبه‌های نوآورانه، کاربردی و بنیادی بودن و جنبه‌های دیگر به عنوان برنامه راهبردی این مدیریت و ارائه گزارش آن به مرکز نظارت پژوهشگاه و قسمت‌های دیگر.
۵. برگزاری نشست‌ها و سخنرانی‌ها و ارائه گزارش‌هایی از جانب مدیریت تحصیلات تکمیلی، بخش‌های پژوهشی و بخش نظارت پژوهشگاه در مورد وضعیت پژوهش دانشجویی.
۶. پیگیری امور اجرایی و مدیریتی مربوط به سمینارهای عمده و پیش‌دفاع و روند گزارش‌گیری‌های معطوف به پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌ورزی
۷. ارائه و معرفی حوزه‌های تخصصی اساتید به دانشجویان جهت مشخص کردن مسیر پژوهش در دوره تحصیلی از طرق متفاوت با کمک پژوهشگاه و از جانب تحصیلات تکمیلی.

آموزش دانشجویی در یک موسسه پژوهشی بر اهداف متنوعی می‌تواند مبتنی باشد اما به نظر می‌آید هدف دائم و مستمر آن نزدیک کردن دو بخش پژوهش و آموزش به یکدیگر است؛ به این صورت که اهل پژوهش، توانایی‌ها، داشته‌ها و ظرفیت‌های اطلاعاتی و دانشی خود را به دانشجویان عرضه می‌کنند و دانشجویان نیز با نزدیک شدن به پژوهش (اعضای هیئت علمی پژوهشی و مسائل پژوهشی)، نیازهای مسئله‌مند آکادمیک خود را بر اساس ساختار یک سازمان پژوهشی برطرف می‌نمایند؛ در تعامل بین آنهاست که رشد و بالندگی تشکیلاتی تحقق می‌یابد. در موسسات پژوهشی بر عکس دانشگاه‌ها، آموزش در ذیل پژوهش تعریف می‌شود و به همین دلیل عموم موسسات پژوهشی صرفاً در مقاطع تحصیلات تکمیلی، دانشجو می‌پذیرند. در موسسات پژوهشی با هدف ارتقای پژوهش - در معنای عام آن - و تحقق اهداف سازمانی در قالب کار آموزشی - در معنای خاص آن - است که بخش آموزش می‌تواند وجود داشته باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با هدف آموزش پژوهش، از یک طرف، و نزدیک کردن آموزش به پژوهش، از طرف دیگر، اقدام به جذب دانشجو کرده است. این مرکز در حال حاضر در ۲۱ رشته در مقاطع ارشد و دکتری (۱۰ رشته دکتری و ۱۱ رشته کارشناسی ارشد) دانشجو دارد. در حال حاضر، بالغ بر ۳۹۴ دانشجو مشغول به تحصیل هستند و به صورت میانگین سالی از ۶۰ الی ۷۰ پایان‌نامه و رساله دفاع می‌شود. اینکه سازمان پژوهشگاه تا چه حد در آموزش پژوهش (شامل مهارت پژوهشی و انتقال دانش پژوهش‌محورانه اهالی پژوهشگاه) و نزدیک کردن آموزش به برنامه پژوهشی اعضای هیئت علمی پژوهشگاه و برنامه راهبردی آن، موفق بوده است نیازمند بررسی‌های دقیق و عمیق و ارائه مستندات و طرح استدلالی قوی است. اما موضوعی که در اینجا قابل ارائه است مجموعه فعالیت‌ها و اقداماتی است که در جهت تحقق اهداف معطوف به نسبت بین آموزش و پژوهش و ارتقای این نسبت در پژوهشگاه انجام شده است. این فعالیت‌ها فهرست‌وار شامل موارد ذیل است:

از «فناوری اطلاعات در خدمت علوم انسانی» تا «علوم انسانی دیجیتال»

مهندس جواد صاعدی
سرپرست مرکز فناوری اطلاعات

و خدمات نوین و متفاوتی در این عرصه ارائه نماید. علوم انسانی دیجیتال به شکل‌های جدیدی از فعالیت‌های تحقیقاتی و دانشگاهی اطلاق می‌شود که به دنبال پژوهش، تدریس و انتشار فعالیت‌های مشترک بین‌رشته‌ای و مبتنی بر رایانه است. علوم انسانی دیجیتال چیزی فراتر از رواج ابزار رایانه‌ای و اینترنت است، دیجیتالی شدن مقالات، کتاب‌ها و متون علوم انسانی به معنای علوم انسانی دیجیتال نیست. علوم انسانی دیجیتال، ابزار و متدهای دیجیتالی را ارائه می‌دهد که برای تولید و نشر دانش مورد استفاده قرار می‌گیرند و به این ترتیب منابع علوم انسانی صرفاً دیگر فقط کلمات چاپ شده نیستند. با تولید و استفاده از برنامه‌های کاربردی و تکنیک‌های جدید، در علوم انسانی نوع جدیدی از آموزش و پژوهش ممکن شده است. این حوزه در حال حاضر با گستره عظیمی از متدها احاطه شده است. مانند سه بعدی‌سازی آثار تاریخی، تولید مقالات و رسانه‌هایی که فقط به صورت دیجیتال تولید می‌شوند، تجزیه و تحلیل داده (data analytics)، ضبط داده (data capture)، ساختارسازی داده (structuring).

از جمله ابزارهای این حوزه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

hypertext, hypermedia, visualization (بصری‌سازی), information retrieval, data mining (داده‌کاوی), statistic, text mining (متن‌کاوی), digital mapping, research tools (ابزار جست‌وجو)

در حال حاضر فعالیت‌هایی نظیر زبان‌شناسی رایانشی به عنوان یکی از مصادیق علوم انسانی دیجیتال در پژوهشگاه در حال انجام است که مرکز فناوری اطلاعات پژوهشگاه در نظر دارد پروژه‌هایی مشابه را در حوزه تاریخ، ادبیات، روان‌شناسی و... با همکاری پژوهشکده‌ها اجرایی کند.

با نگاهی به فعالیت ده سال گذشته پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در فضای مجازی، پی می‌بریم که این نهاد علمی در تلاش بوده تا از فناوری اطلاعات و ارتباطات در خدمت علوم انسانی به عنوان ابزار ارائه محتوا به بهترین نحو بهره گیرد؛ نظیر بازتاب فعالیت‌های پژوهشی در وب سایت، ارائه خدمات رایگان دسترسی آزاد و سریع مخاطبان علوم انسانی به محتوای تولید شده علمی فارسی در «پرتال جامع علوم انسانی»، ارائه فایل سخنرانی‌ها و نشست‌های مهم پژوهشگاه جهت دسترسی عموم علاقمندان به مباحث علمی روز علوم انسانی و... این فعالیت‌ها موفقیت‌های پی‌درپی در رتبه‌بندی‌های جهانی و تامین نظر طیف وسیع مخاطبان اعم از اساتید علوم انسانی، دانشجویان، خبرنگاران و علاقمندان را در پی داشته است و ارتباط با آنان را از طریق ابزار مختلف فناوری اطلاعات از قبیل سایت، شبکه‌های اجتماعی و... ممکن ساخته است.

اما در حال حاضر، هم قدم با فعالیت‌های جهانی در حوزه علوم انسانی و پیشرفت‌های خدمات الکترونیک، پژوهشگاه در نظر دارد تلاش‌های حوزه فناوری اطلاعات را معطوف به مفهوم جدید «علوم انسانی دیجیتال» سازد

مرکز رشد و نوآوری علوم انسانی وابسته به پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دکتر حمیدرضا وزند
مسئول راه‌اندازی مرکز رشد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

خدمات پشتیبانی از قبیل تامین فضای کار و تجهیزات اداری / خدمات آزمایشگاهی، کارگاهی / خدمات اطلاع‌رسانی / خدمات مدیریتی، حقوقی، مالی، اعتباری و تجاری‌سازی / آموزش‌های تخصصی و مشاوره / سایر خدمات مرتبط با توسعه، رشد و ارتقای واحدهای فناور

اهداف

طبق ماده ۲ آیین نامه، اهداف مرکز رشد عبارتند از:

- ایجاد فضای لازم جهت رشد و گسترش واحدهای فناور و کمک به این واحدها جهت تولید و توسعه محصولات و خدمات
- ایجاد زمینه کارآفرینی و حمایت از نوآوری و خلاقیت کارآفرینان، دانش‌آموختگان دانشگاهی و فناوران
- ایجاد زمینه‌های لازم برای تجاری‌سازی دستاوردهای تحقیقات
- کمک به رونق اقتصاد محلی مبتنی بر فناوری (خدمات و محصولات)
- توسعه شبکه همکاری بین بخش‌های تحقیقاتی و محیط کسب و کار

مرکز رشد پژوهشگاه به استناد دو آیین نامه ایجاد مراکز نوآوری، مصوب ۹۵/۹/۳ مقام وزارت عتف و آیین نامه نحوه تشکیل و فعالیت مراکز رشد واحدهای فناوری، مصوب ۹۳/۸/۴ کمیته تخصصی فناوری وزارت عتف، در حال راه‌اندازی است.

مرکز نوآوری به عنوان حلقه واسطه بین مراکز رشد و بدنه علمی کشور طراحی و ابلاغ شده و وظیفه آنها شناسایی گروه‌های نوآور دانشگاهی، ترغیب و تشویق اعضا هیئت علمی و دانشجویان خلاق به تشکیل گروه و سرانجام اتصال این گروه‌ها به مراکز رشد است.

مرکز رشد محیطی تجاری است که بر پایه ایده‌های خلاقانه دانش بنیان شکل گرفته است و شرایطی شبیه گلخانه برای حمایت از صاحبان ایده فراهم می‌کند. طبق بند ۸ ماده ۱ آیین نامه مراکز رشد: «مرکز رشد نهادی پژوهشی و فناوری است تحت مدیریت متخصصین حرفه‌ای که با ارائه خدمات حمایتی از ایجاد و توسعه فناوری و نوآوری توسط کارآفرینان و نوآوران که در قالب واحدهای فناور در زمینه‌های مختلف فعالیت می‌نمایند و اهداف اقتصادی مبتنی بر دانش و فناوری دارند، پشتیبانی می‌کند.» این خدمات شامل موارد زیر است:

وظایف و اختیارات مرکز (طبق ماده ۳ آیین نامه)

– ارائه خدمات و مشاوره‌های مورد نیاز واحدها در راستای تبدیل ایده‌های نو به محصولات قابل تجاری‌سازی

– جذب و پذیرش واحدهای فناور دارای ایده‌های همسو با زمینه فعالیت مرکز
– حمایت مالی و نیز ایجاد زمینه‌های مناسب برای حمایت مالی از واحدهای فناور مستقر در مرکز

– نظارت و ارزیابی فعالیت‌های واحدهای فناور مستقر در مرکز
– فراهم آوردن امکانات و زیرساخت‌های لازم جهت توسعه واحدهای فناور
– ایجاد زمینه‌های لازم برای تجاری‌سازی محصولات فناورانه

زمینه‌های کاری در پژوهشگاه

پرسش اصلی این است که آیا علوم انسانی، خاصه اعضای هیئت علمی پژوهشگاه چنین ظرفیتی دارند و می‌توانند مانند پزشکان و مهندسان در کنار کار علمی و دانشگاهی، شرکت خصوصی هم داشته باشند؟

گرچه به نسبت علوم تجربی و ریاضی و هنر، همه رشته‌های علوم انسانی چنین استعداد و ظرفیتی ندارند اما برخی رشته‌ها و حوزه‌های انسانی می‌توانند وارد این عرصه شوند، چنان‌که از میان حوزه‌های مطالعاتی استادان پژوهشگاه موارد زیر را می‌توان یاد کرد:

– در زمینه علوم شناختی / زبان و رایانه / هوش مصنوعی / فیک / روان‌شناسی و مشاوره / خدمات آموزش و دیجیتالی کردن منابع و مواد درسی و سرفصل‌های علوم انسانی (با توجه به فعالیت شورای بررسی متون و طرح اعتلاء، طرح آژوفا و ادعای مرجعیت علوم انسانی و تجربه موفق پرتال علوم انسانی) / خدمات مدیریت و توسعه (با توجه به راه‌اندازی پژوهشگاه مدیریت و ظرفیت پژوهشگاه اقتصاد) / خدمات حقوقی (با توجه به راه‌اندازی پژوهشگاه حقوق) / خدمات علوم اجتماعی،

اجرای طرح‌های میدانی و امور رسانه (با توجه به ظرفیت دو پژوهشگاه علوم اجتماعی و فرهنگ و رسانه)

مراحل استقرار مرکز

۱. گام اول تعیین رئیس مرکز و تشکیل هسته اولیه ستاد
۲. تنظیم فرم‌ها و تهیه مدارک لازم
۳. تهیه فضای مناسب، مطابق ضوابط پیش‌بینی شده در آیین‌نامه‌ها
۴. ارسال مستندات به وزارت علوم.
۵. اخذ مجوزهای لازم:

o مرکز نوآوری

o موافقت اصولی مرکز رشد

o اقدام برای اخذ مجوز قطعی مرکز رشد پس از سه سال فعالیت موفق

۶. تصویب اساسنامه مرکز و آیین‌نامه‌های آن

۷. تکمیل تشکیلات ستادی

۸. پذیرش واحدهای فناور (تاسیس شرکت‌ها)

اقدامات انجام شده

۱. تشکیل هسته اولیه راه‌اندازی مرکز
۲. تماس با مراکز ذیربط در وزارت عتف و ارایه درخواست رسمی جهت اخذ مجوز
۳. تشکیل جلسه با صاحبان ایده و ثبت اولیه ایده‌ها
۴. تماس و بازدید از مراکز رشد دانشگاه علامه طباطبائی و دانشگاه امام صادق
۵. تلاش برای تهیه جا و بودجه و امکانات مرکز مطابق ضوابط اعلامی وزارت عتف

توسعه مجموعه منابع الکترونیکی در کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

حمد رضا راوفر

مدیر کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

برای تهیه مقالات لاتین مورد نیاز اعضا، پایگاه سمتاک که امکان دسترسی و دانلود مقالات از تعداد زیادی پایگاه‌های اطلاعات علمی را دارد، تهیه شده است. همچنین اعضا می‌توانند نیازهای خود به مقالات و کتاب‌های لاتین الکترونیکی را به کتابخانه اعلام داشته و در حداقل زمان، متناسب با دسترسی و امکانات کتابخانه به منابع خود دست یابند. (قابل ذکر است تاکنون بالغ بر ۹۵ درصد مقالات و حدود ۶۰ درصد کتاب‌ها و پایان‌نامه‌های مورد درخواست محققان پژوهشگاه تهیه شده است.)

از جمله برنامه‌های کتابخانه برای توسعه دسترسی به منابع و خدمات الکترونیکی می‌توان به طرح راه‌اندازی کتابخانه دیجیتال پژوهشگاه، اشتراک پایگاه‌های مگ‌ایران و سیویلیکا، پایگاه مقالات و کتاب‌های عربی و اشتراک مستقیم برخی از برترین پایگاه‌های اطلاعاتی مقالات و کتاب‌های لاتین حوزه علوم انسانی اشاره داشت.

تاکنون بالغ بر ۹۵ درصد مقالات و حدود ۶۰ درصد کتاب‌ها و پایان‌نامه‌های مورد درخواست محققان پژوهشگاه تهیه شده است

کتابخانه‌ها همواره از پیشگامان بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای افزایش سرعت و سهولت در خدمات‌رسانی به کاربران‌شان بوده و هستند. کاربران کتابخانه‌ها نیز همگام با توسعه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی خواستار منابع و خدمات مورد نیاز خود به صورت الکترونیکی و یا از طریق فضای مجازی هستند. کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی نیز جهت همراهی با این پیشرفت‌ها اقداماتی صورت داده و برنامه‌هایی را نیز در دست اجرا و یا مطالعه دارد.

در زمینه توسعه منابع الکترونیکی مورد نیاز اعضا و مراجعان در کتابخانه اقداماتی صورت گرفته است، از جمله در زمینه تهیه و دسترسی به مقالات فارسی حوزه علوم انسانی اشتراک پایگاه نورمگز فراهم شده است که تمامی ابزارهای فناورانه که از طریق آی‌پی پژوهشگاه به سایت نورمگز وصل شوند امکان استفاده و دانلود مقالات را داشته باشند. بهره‌گیری از پرتال جامع علوم انسانی نیز که از دستاوردهای پژوهشگاه است در همه جا امکان دارد. در مورد تهیه کتاب‌های الکترونیکی فارسی نیز کتابخانه دیجیتال نورلاب با مجموعه قابل توجهی کتاب در حوزه علوم انسانی و اسلامی در دسترس قرار دارد.

نشریات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با عنایت به رسالت و اهداف خود، انتشار نشریات گوناگون در حوزه علوم انسانی را در دستور کار قرار داده است. عناوین و موضوعات این نشریات به شرح زیر است:

ادبیات پارسی معاصر

در حوزه نظریه و دیدگاه‌های جدید در جریان ادبی معاصر؛ تبیین و تفسیر آثار ادبی در حوزه شعر، داستان، طنز و ادبیات نمایشی، نقد آثار ادبی معاصر و...

جستارهای تاریخی

در حوزه آداب ملکداری؛ آداب و رسوم اجتماعی؛ تاریخ‌نگری؛ حیات فکری و ملل و نحل؛ و...

تفکر و کودک

در حوزه فلسفه برای کودکان و نوجوانان و آموزش تفکر؛ تفکر انتقادی، خلاق و مسئولانه برای کودکان و نوجوانان و آموزش و پرورش؛ آموزش اخلاقیات؛ حقوق شهروندی و اخلاق زیستی و...

پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی

نقد و بررسی متون و کتب علوم انسانی، به‌ویژه متون درسی و کمک درسی دانشگاه‌ها، شناسایی نقاط مثبت و ضعف این متون و مساعدت در جهت بهبود امتیازها و رفع نواقص؛ و...

تحقیقات تاریخ اجتماعی

در حوزه بحث‌های نظری و روش‌شناسی در حوزه تاریخ اجتماعی؛ قشرها و طبقات اجتماعی؛ معیشت و زندگی روزانه؛ باورهای اجتماعی و فرهنگی؛ جمعیت؛ مهاجرت؛ و ...

پژوهشنامه علوی

در حوزه بازنگری در فرهنگ و معارف علوی؛ بررسی فضایل و مناقب امام علی(ع)؛ شناسایی و معرفی ارزش‌های وجودی و نگرش جامع امام علی(ع) در ابعاد گوناگون؛ و...

کهن‌نامه ادب پارسی

در حوزه تبیین و تفسیر آثار منظوم و مثنوی کهن فارسی؛ توصیف و تحلیل در حوزه تصحیح متون کهن و نسخه‌شناسی آثار ادبی؛ نقد و تحلیل متون کهن؛ و...

پژوهشنامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی (علمی ترویجی)

در حوزه تاریخ اجتماعی؛ آداب و رسوم؛ تاریخچه تاریخ اجتماعی؛ طبقات اجتماعی؛ معماری و اماکن؛ معیشت و زندگی روزانه؛ و ...

پژوهشنامه زنان

در حوزه جامعه‌شناسی جنسیت، حقوق زن و مباحث فلسفی در حوزه نظریات جنسیت؛ و...

مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی

در حوزه مطالعات قرآنی با رویکرد ادبی - زبانی، مطالعات قرآنی با رویکرد تاریخی؛ مطالعات قرآنی با رویکرد فرهنگ ایرانی اسلامی

اقتصاد و تجارت نوین

در حوزه مطالعات در بخش‌های حقیقی و مالی اقتصاد؛ بازارها، نهادها و ابزارهای آن با تأکید بر نظریه‌ها؛ کاربردها و مدل‌های جدید؛ مطالعات در سیاست‌های اقتصادی؛ و...

حکمت معاصر

در حوزه فلسفه، کلام، اخلاق، عرفان اسلامی و مباحث مطالعات قرآنی و نقد آرای حکمی متفکران اسلام

زبان شناخت

در حوزه معنی‌شناسی، واج‌شناسی، دستور، زبان و فرهنگ ایران باستان، زبان‌شناسی همگانی

اقتصاد تطبیقی

در حوزه بررسی‌های تطبیقی و مقایسه‌ای در همه وجوه و زمینه‌های اقتصادی (از جمله اقتصاد اسلامی)؛ بررسی‌های انتقادی و چالش برانگیز در نظریه‌ها؛ و...

جستارهای سیاسی معاصر

در موضوعات کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی با عنایت به قوانین، ساختارها و عوامل؛ راهکارهای تقویت صلح و همزیستی در جهان معاصر؛ سیاست و فضای مجازی؛ آینده‌پژوهشی در حوزه سیاست

آفاق الحضاره الاسلامیه

در حوزه تاریخ و فرهنگ اسلام، مطالعات تطبیقی در حوزه‌های اسلامی و...

فلسفه علم

در حوزه فلسفه علم؛ فلسفه تکنولوژی؛ فلسفه علوم انسانی و اجتماعی؛ مطالعات جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و انسان‌شناختی عام؛ و ...

پژوهش‌های علم و دین

در حوزه رویکردهای گوناگون به مسئله علم و دین: رویکرد فلسفی، کلامی، علمی، جامعه‌شناختی، تاریخی؛ ویژگی‌های خاص علم و دین و آنها با یکدیگر

و ...

رسانه و فرهنگ

در حوزه فلسفه رسانه و مطالعات بنیادین رسانه؛ مطالعات فرهنگی و رسانه؛ دین و رسانه؛ اخلاق، حقوق و رسانه؛ -تاریخ و رسانه؛ جامعه‌شناسی فرهنگی و رسانه؛ و

جامعه‌پژوهی فرهنگی

در حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی با رویکردی میان‌رشته‌ای

حکمت معاصر

در حوزه فلسفه، کلام، اخلاق، عرفان اسلامی و مباحث مطالعات قرآنی و نقد آرای حکمی متفکران اسلام

غرب‌شناسی بنیادی

در حوزه فلسفه علم؛ فلسفه تکنولوژی؛ فلسفه علوم انسانی و اجتماعی؛ مطالعات جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و انسان‌شناختی عام؛ و ...

مطالعات فرهنگ و آسیا

در حوزه شناخت فرهنگ و هنر اقوام و ملل آسیا؛ توسعه ارتباطات فرهنگی بر مبنای به رسمیت شناختن فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌های اقوام و ملل آسیا؛ ترویج و گسترش پژوهش در زمینه اسناد تاریخی، زبان و ادبیات، آداب و رسوم، هنرهای دیداری و شنیداری و... در مناطق گوناگون آسیا

مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی

در حوزه مطالعات قرآنی با رویکرد ادبی - زبانی، مطالعات قرآنی با رویکرد تاریخی؛ مطالعات قرآنی با رویکرد فرهنگ ایرانی اسلامی

منطق پژوهی

در حوزه منطق ارسطویی (منطق سینوی)؛ منطق ریاضی (استاندارد، غیر استاندارد)؛ فلسفه منطق؛ فلسفه تطبیقی؛ فلسفه تحلیلی (با گرایش منطقی)؛ فلسفه زبان (با گرایش منطقی)؛ منطق کاربردی؛ تفکر نقدی

زیر نظر شورای سردبیری
طرح و کرافت: معصومه لولایی

جدول برنامه های هفته پژوهش - آذرماه سال ۱۳۹۶

روز اول

روز برگزاری	تاریخ برگزاری	عنوان برنامه	ساعت برنامه
شنبه صبح: (ساعت ۱۰:۰۰-۱۲:۰۰)	۹۶/۰۹/۲۵	تلاوت قرآن، سرود ملی، اعلام برنامه، پخش کلیپ هفته پژوهش	۹:۱۵-۹:۰۰
		خیرمقدم و سخنرانی معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی	۹:۳۰-۹:۱۵
		سخنرانی آقای دکتر نهاوندیان (معاون محترم اقتصادی رئیس جمهور)	۱۰:۰۰-۹:۳۰
		سخنرانی رئیس پژوهشگاه	۱۰:۲۰-۱۰:۰۰
		سخنرانی آقای دکتر تقی آزاد ارمکی «کارآمدی پژوهش های علوم انسانی در موقعیت کنونی جامعه ایران»	۱۱:۰۰-۱۰:۲۰
		معرفی برنامه و عملکرد پنج پژوهشگده/مرکز	۱۱:۵۰-۱۱:۰۰

روز برگزاری	تاریخ برگزاری	عنوان برنامه	ساعت برنامه
شنبه بعد از ظهر (۱۳:۳۰-۱۵:۳۰)	۹۶/۰۹/۲۵	معرفی برنامه و عملکرد پنج پژوهشگده/مرکز	۱۳:۳۰-۱۴:۲۰
		<p>نشست پژوهشی «مسئله مندی در علوم انسانی»، (مسائل و مشکلات مسئله شناسی پژوهش در پژوهشگاه)</p> <p>مدیر پنل: آقای دکتر معین زاده</p> <p>اعضای پنل: آقای دکتر دلوند، آقای دکتر محمدنژاد، خانم دکتر گشتاسب، آقای دکتر میرزایی، آقای دکتر فاضلی، آقای دکتر بنایی</p> <p>سوالات پنل: ۱. آیا مسئله یک بحث تخصصی است یعنی ویژگی های مسئله بنا به تخصص و رشته تعریف می شود و یا دارای ابعاد عمومی است؟ ۲. مسئله ای که پژوهشگر به آن می پردازد، باید مسئله پژوهشگر باشد یا مسئله پژوهشگاه؟</p>	۱۴:۲۰-۱۵:۳۰

روز دوم

روز برگزاری	تاریخ برگزاری	عنوان برنامه	ساعت برنامه
یکشنبه صبح: (ساعت ۱۰:۰۰-۱۲:۰۰)	۹۶/۰۹/۲۶	معرفی برنامه و عملکرد پنج پژوهشگده/مرکز	۱۳:۳۰-۱۴:۲۰
		<p>نشست «کاربردی سازی در علوم انسانی»</p> <p>(مسائل و مشکلات کاربردی سازی طرح های پژوهشی)</p> <p>مدیر پنل: خانم دکتر توحیدلو</p> <p>اعضای پنل: آقای دکتر ناجی، آقای دکتر دلوند، خانم دکتر حیاتی. خانم دکتر کمالی زاده</p>	۱۴:۲۰-۱۵:۳۰

روز برگزاری	تاریخ برگزاری	عنوان برنامه	ساعت برنامه
یکشنبه بعد از ظهر (۱۳:۳۰-۱۵:۳۰)	۹۶/۰۹/۲۶	معرفی برنامه و عملکرد پنج پژوهشگده/مرکز	۱۳:۳۰-۱۴:۲۰
		<p>نشست «چالش های ارتقای کیفی علوم انسانی» (نقد آیین نامه ارتقا)</p> <p>مدیر پنل: آقای دکتر شجاعی</p> <p>اعضای پنل: آقای دکتر فوزی، خانم دکتر افراشی، آقای دکتر علی قنبری، خانم دکتر اعوانی، آقای دکتر قدیر نصری</p>	۱۴:۲۰-۱۵:۳۰

روز سوم

روز برگزاری	تاریخ برگزاری	عنوان برنامه	ساعت برنامه
دوشنبه صبح: (ساعت ۱۰:۰۰-۱۲:۰۰)	۹۶/۰۹/۲۷	ویژه برنامه روز وحدت حوزه و دانشگاه دفتر کرسی مطهری پژوهی	۱۳:۳۰-۱۴:۲۰
		پخش کلیپ هفته پژوهش	۱۴:۲۰-۱۵:۳۰
		گزارش طرح اعتلا و ساماندهی علوم انسانی	
		بیانیه کمیته علمی هفته پژوهش	
		اعطاء جوایز به اعضای هیات علمی، کارشناسان و دانشجویان برتر	